

DEMOCRACY CONCEPT AND ELECTIONS

DEMOKRASİ KAVRAMI VE SEÇİMLER

Meltem HAYTOĞLU¹

Abstract

Although the concepts of freedom, equality and democracy first emerged in the Ancient Greek city-states, it is thought that modern democracy constitutes a complete contradiction when the understanding of democracy of the ancient age is compared with today's understanding of democracy. Today, the basis of the democracy regime is human rights, freedom of expression, the rule of law, personal freedoms and regular elections. Populer sovereignty is the main principle of democracy. Modern democracy which has taken its current form by passing certain evolutions with many periodical requirements, is expressed as a form of administration in which the administration is maintained through the representatives of the people elected due to the disappearance of the application ground of direct democracy. Although each democratic country varies according to its own cultural, historical and political institutions, in essence, democracy leads to the emrgence of a mechanism in which individuals shape the system.

Keywords: Democracy, election, freedom, political participation

Özet

Özgürlük, eşitlik ve demokrasi kavramları ilk olarak Antik Yunan şehir devletlerinde ortaya çıkmış olsa da antik çağın demokrasi anlayışıyla bugünün demokrasi anlayışı kıyaslandığında modern demokrasinin tam anlamıyla bir zıtlık oluşturduğu düşünülmektedir. Bugün, demokrasi rejiminin temelini insan hakları, ifade özgürlüğü, hukukun üstünlüğü, kişisel özgürlükler ve düzenli olarak yapılan seçimler oluşturmaktadır. Halk egemenliği, demokrasinin başlıca ilkesidir. Birçok dönemsel gerekliliklerle, belli evrimler geçirerek günümüzdeki şeklini alan çağdaş demokrasi, şekil itibarıyla, doğrudan demokrasinin uygulama zemininin yok olmasından dolayı yönetimin halkın seçtiği temsilciler vasıtasıyla sürdürüldüğü bir yönetim biçimi olarak ifade edilmektedir. Her demokratik ülkenin kendi kültürel, tarihi ve siyasal kurumlarına göre değişiklik gösterse de, esas itibarıyla demokrasi bireylerin talepleri ile sistemi şekillendirdikleri bir mekanizmanın ortaya çıkmasını sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, seçim, özgürlük, siyasal katılım

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Uluslararası İlişkiler ABD, meltem_amber@hotmail.com

GİRİŞ

Demokrasi kavramı kökenini Antik Yunancadan almaktadır. Demos halk, kratos yönetim demektir. İki sözcüğün birleşmesiyle demokrasi “halk yönetimi” anlamına gelmektedir. Demokrasi, bir ülkenin siyasal geleneklerine ve kültürüne göre şekillenerek siyasal sistem içinde anlam kazanmaktadır. Örneğin meşruti monarşiyle yönetilen Birleşik Krallık, İsveç ve Hollanda gibi geleneksel demokrasilerde kralın yanında halkın seçtiği bir parlamento bulunmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri gibi modern demokrasilerde ise halk tarafından seçilmiş başkanın yanı sıra yine halk tarafından seçilmiş bir senato ve temsilciler meclisi bulunmaktadır. Almanya ve Fransa ise savaşların ve yönetim değişikliklerinin sonucunda şekillenmiş demokrasilerdir. Demokrasiyle yönetilen Amerika Birleşik Devletleri (ABD), İngiltere, Almanya, Fransa ve Türkiye'nin farklı hükümet sistemlerine sahip olması yukarıda bahsi geçen siyasi ve kültürel özelliklerinin farklılığından kaynaklanmaktadır. Nitekim Almanya parlamenter, ABD başkanlık, Birleşik Krallık parlamenter monarşi, Fransa da yarı-başkanlık sistemiyle yönetilmektedir (Beriş, 2009: 116).

Montesquieu, büyük bir devlette halkın tamamının bir yasama organı içinde toplanması ve karar almasının mümkün olmadığını vurgulamış, doğrudan yapılamayacak bu işler için halkın temsilci seçmek zorunda olduğunu söylemiştir (Dahl, 1993: 35).1800lerin başında James Mill, temsil düşüncesini modern zamanların büyük keşfi olarak nitelendirmiştir. Temsilcilerin hangi yöntemlerle nasıl belirleneceği antik çağdan itibaren pek çok aşamadan geçmiştir. Dolayısıyla modern demokratik devletler günümüzde temsili demokrasilerle yönetilmektedir. Halkın belirli aralıklarla bir süreliğine kendisini yönetmesi için adaylar arasından seçim yaptığı demokrasilere temsili demokrasi denilmektedir. Seçilecek ekip bu görevi yerine getirmek için yarışan partilerin içinden çıkmaktadır. Kimin göreve geleceğini belirlemek için belirli sürelerle hür, adil, tarafsız gözetim ve denetim altında seçimler yapılmaktadır (Yayla, 2014: 46-47). Bu nedenle seçme ve seçilme demokrasilerin temel taşı, olmazsa olmazlarıdır.

İlk kitle demokrasileri Avrupa'da 19. yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkmıştır. Kitle demokrasilerinde siyasi katılımı meşrulaştıran kitlesel katılım ve seçimlerdir. Yetişkin erkekler için genel oy hakkı ilkesi, kadınlara göre erken bir zamanda benimsenmiş (Newton ve van Deth, 2014: 26) olsa da seçme hakkına sahip vatandaş kavramı çok yavaş gelişmiştir. Pek çok demokrasi erkekleri kapsayan genel oy hakkına Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra geçmiştir. Az sayıdaki ülkede kadınlar ve erkekler aynı yıl bu hakkı elde edebilmiştir. Fransa'da erkeklere 1848 yılında oy hakkı tanınırken, kadınlara 1946 yılında bu hak verilmiştir. Almanya'da erkekleri kapsayan genel oy hakkı 19. yüzyılda tanınmasına rağmen, kadınlara 1919 yılında bu hak tanınmıştır. İngiltere ise 1918 yılında kadın ve erkeklere oy kullanma hakkını vermiştir (Newton ve van Deth, 2014: 41)

21. yüzyılda ulaşım ve iletişim teknolojileri alanında yaşanan büyük gelişmeler dünyayı bir küresel köye çevirmiş, devletler sayı olarak her dönemden çok olsa da güç ve önem bakımından düşüşe geçmiştir. Ancak küreselleşme sürecinin tüm devletlerarası sınırları kaldırmasına, ülkeler arasındaki ekonomik, sosyal ve kültürel bağları arttırmasına rağmen uluslararası ilişkiler devlet ve devleti yöneten hükümetler tarafından yürütülmekte olduğu için karşılaştırmalı siyasetin temelini hâlâ devletler oluşturmaktadır. Devletlerin ortaya çıkışını kesin olarak belirleyen bir örnek olmasa da modern devletin 12. ve 16. yüzyıllar arasında Orta Çağ Avrupası'nda ortaya çıktığı kabul edilmektedir. Bu dönemde, belirli egemenlik sahalarına yaslanan hükümdarlar bağımsızlık iddiasında bulunmuş ve kendi idarelerini ve ordularını kurmuşlardır. Demokratik devletin temelleri ise Fransız İhtilali ile atılmıştır denilebilmektedir. 26 Ağustos 1789 tarihinde Fransa'da ilân edilen “İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi” ile

ayrıcılıklarla ve eşitsizliklerle öne çıkan Ancien Régime yıkılmış ve "kendinde aklı barındıran ve kendi kendine yeterli olan insanın" ortaya çıkmasını sağlamıştır (Dumont'a atıfla; Ağaoğulları, 1989: 195). Bunu modern devlet iktidarının temelini birey olması şeklinde okumak mümkündür.

Demokrasinin Fikrî Arka Plânı

Siyasal katılmanın gerçekleşmesi için öncelikle katılımın sağlanacağı bağımsız bir devletin bulunması gerekmektedir. Devlet yaklaşık beş bin beş yüz yıllık bir geçmişi olan, üç temel işlev yüklenmiş toplumsal bir aygittir. Devletin yaşaması bu üç işlevi bir ölçüde de olsa yerine getirmesine bağlıdır. İlk işlevi, en çok ezilen sınıfların yararına olan, toplumun ortak menfaatlerine hizmettir. Devleti bu hizmeti yerine getirmeye, kamu yararına yönelmeye zorlayan şey, siyasal katılmadır. Devletin ikinci işlevi, egemen sınıfa hizmet etmektir. Egemen sınıfların üretim ilişkilerinin geliştirilmesi ve sürdürülmesi, böylece seçkinlerin siyasete katılımı toplumsal refahın sağlanması için gereklidir. Devletin üçüncü temel işlevi ise kendini korumak ve tüm topluma egemen olmak için gereken araçları edinmektir. Bu işlev, aşırıya kaçmadığı takdirde devletin öteki temel işlevleri görebilmesi için yerine getirilmesi gereken bir zorunluluktur (Eroğul, 2015:236). Karşılaştırmalı siyaset ve yönetim alanındaki çalışmaların merkezinde modern devletler ve bunların siyasi kurumlarıyla yönetim biçimleri arasındaki benzerlikler ve farklılıklar vardır. Bu açıdan devletin tanımını ve gelişim sürecini ele almakta fayda görülmüştür. Karşılaştırmalı siyasetin en önemli yapı taşlarından biri olan devlet kavramı, 18. yüzyılda ilân edilen ABD Bağımsızlık Bildirgesi ve Fransız Meclisi'nin "İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi"nin ardından tüm dünyada yaygınlık göstermiş politik bir icattır. Modern devletten önce krallıklardan, imparatorluklardan ve kentlerden meydana gelen devletler, genellikle ademi merkezîyet esasına dayanan, soyut bir siyasal topluluk düşüncesi taşımayan yapılardan ibarettir. Ancak Amerikan Bağımsızlık Hareketi ve Fransız Devrimi ile birlikte ortaya çıkan devlet anlayışı, feodalizm ve kilisenin kısılcısından kurtularak, bireyin merkeze alındığı, temel hak ve özgürlüklerin kabul edildiği bir yapıya evrilmiştir. Devlet, yüzyıllardır üstünde felsefecilerin, siyasetçilerin, hukukçuların ve siyaset bilimcilerin tartıştığı bir kavramdır (Newton ve van Deth, 2014: 14).

Devlet kavramının muhtevası şu şekildedir (Yayla, 2014: 61):

1. Belli bir coğrafi bölgede güç kullanma tekeline, egemenlik sahasına sahip olan yapıdır. Bu bölge Hindistan kadar büyük olabildiği gibi Slovenya kadar küçük de olabilmektedir. Devletin egemenlik sahası üzerindeki hava sahası ve varsa devleti çevreleyen kıyı suları da egemenlik sahasına ait kabul edilmektedir.
2. Belli bir coğrafi bölgede bir arada yaşayan insan topluluğunun başka bir deyişle halkın var olduğu yapıdır.
3. Siyasa oluşturma ve uygulama için bir dizi kuruma ve prosedüre sahip olan
4. Egemen olan
5. Yüksek derecede kurumsallaşmış olan
6. Uzun vadede vergi idaresi, nüfus idaresi, mahkemeler, okullar, polis, ordu gibi kurumlar tarafından temsil ve teşhir edilendir.

Yunan filozof Aristo 'devlet nedir?' sorusuna şu cevabı vermiştir: "Her devlet bir tür topluluktur ve her topluluk bir tür iyiyi amaç edinerek kurulur. Fakat eğer tüm topluluklar bir tür iyiyi amaçlıyorsa, hepsinin üstünde olan ve geriye kalan hepsini kucaklayan devlet ya da politik topluluk en yüksek iyiyi ve diğer hepsinden daha fazla amaçlar" (Newton ve van Deth, 2014: 15).

Özgürlük bilincinin gelişmesi, demokrasi bilincinin gelişmesine yol açmış ve yönetim anlayışlarında köklü değişimleri tetiklemiştir (Kaya, 2013: 24). Özgürlük, eşitlik ve demokrasi kavramları ilk olarak Polis adı verilen Antik Yunan şehir devletlerinde ortaya çıkmıştır.

“Bu kent-devletlerinin yaşadıkları deneyim egemen bir halkın kendi kendini yönetme hakkını kazanmakla kalmayıp, bunu gerçekleştirebilmek için gerekli olan tüm kaynaklara ve kurumlara da sahip olduğu, kurulabilir bir yeni siyasal sistem görüşü ortaya çıkarmıştır” (Dahl, 1993: 15).

Polis, M.Ö. 9. ve 7. yüzyıllarda sınırları belirli bir toprak parçası üzerinde kurulmuş siyasal, sosyal, askeri ve ekonomik bir bütündür. Yunan Polis’leri zaman içinde siyasal anlamda gelişme göstermiş, bu siyasal aşamalar Yunan İlkçağı, Aydınlik Çağı ve Yeni Çağı olarak adlandırılmıştır. M.Ö. 12. ve 10. yüzyıllar arasında Dor’ların Yunan yarımadasını işgali sonucunda başlayan kargaşa dönemi Yunan İlkçağı ya da Yunan Karanlık Çağı olarak adlandırılmıştır. M.Ö. 9. ve 7. yüzyıllar arasındaki dönemde tarım alanında gelişmeler olmuş, nüfus artmış ve yönetim biçimi kabile reisliğinden krallık şekline dönüşmüştür. Geniş toprakları ellerinde tutan eski kabile reisleri ekonomik olarak büyüdükçe kralın yetkilerine ortak olma hatta yetkilerini elinden alma mücadelesine girmişlerdir. Böylece toplumda soylu oldukları kabul edilen geniş toprak sahiplerinden oluşan zengin bir zümre siyasal iktidarı ele geçirmiş ve aristokrasi kurulmuştur. Bu arada ticaretle uğraşan yeni bir varlıklı kesim yani ‘yurttaş’ ortaya çıkmış ve siyasal iktidarda söz sahibi olmayı talep etmiştir. Böylece aristokrasiyle halk arasında mücadele başlamış ve aralarındaki sorunları çözmesi için bir arabulucuya devredene kadar bu mücadele sürmüştür. Sonuçta yasalara dayalı bir yönetim biçiminin toplumsal düzenin kurulması açısından önemli olduğu ortaya çıkmış ve Yunan siyasal düşüncesi de bu dönemde gelişmeye başlamıştır. M.Ö. 7. yüzyılda Polis’te demokrasi yönetimi kurulmuştur. Demokrasinin ilk temellendiği Antik Yunan’da yurttaşlar yönetime doğrudan katılmış ve kararlar seçim yoluyla alınmıştır (Göze, 2009: 4).

Antik Yunan demokrasisi, vatandaşlarının siyasi kararları doğrudan alabildikleri küçük şehir devletlerinde uygulanmıştır. Bu sistem demokrasi sözcüğünün uygulamadaki en yakın modelidir. Siyasi kararlar vatandaşlar tarafından doğrudan doğruya alınmış veya kontrol edilmiştir (Mayo, 1960: 34).

Atinalıların vatandaşlığı bugünün vatandaşlık anlayışından oldukça farklı özellikler taşımaktadır. Yerleşik yabancılar (metekler), kadınlar, çocuklar ve köleler bu kavramın dışında kalmıştır. Vatandaşlık modern toplumdaki hâliyle hukuki bir garanti değil, doğumla elde edilen geleneksel bir haktır. Atina’da yurttaşlar için siyaset, Polis’in yönetimi olduğu kadar yaşamın diğer alanlarından ayrılmayan, doğal bir eylemdir (Dahl, 1993: 20). Vatandaşlık kavramının dışında kalan ve nüfusun büyük bir çoğunluğunu oluşturan kölelerin ise siyasal ve sosyal hayatta herhangi bir hakkı yoktur. Kölelerin Polis’teki rolleri ekonomik hayatın önemli üretim araçları olmalarıdır. Polis yurttaşı olmadığı sürece bir insanın hukuki varlık ve değer kazanabilmesi mümkün değildir. Bir başka deyişle hukukun bireyi yaratan güçlü Polis düzenidir (Göze, 2009: 2-6).

Aristoteles özgürlüğü, demokrasi ve yönetime katılma durumu ile bağlantılı bir olgu olarak ele almaktadır. Antik Yunan şehir devletlerinde “köle ve yabancıların dışında Site’nin yönetimine, kamu hizmetlerine katılanlar özgürdür”. Yasalarla sınırlandırılmış yönetim biçiminde çoğunluğun iradesi yasa sayılacak ve bir eşitsizlik algısı yaratacak olsa da yoksullar zenginlere oranla bir üstünlük sağlamayacaktır. Sınıfların ikisi de

aynı ağırlıkta olacaktır. Demokratik anayasanın bir diğer temeli özgürlüktür. “Sırayla yönetmek ve yönetilmek” özgürlüğün bir ögesidir. Demokrasilerde yoksulların elinde mülkiyet sahiplerinden daha çok egemen erk bulunur çünkü onlar daha kalabalıktır ve çoğunluğun dilediği olur (Aristoteles, 2000: 180).

Antik çağın demokrasi anlayışıyla bugünün demokrasi anlayışı kıyaslanacak olursa modern demokrasinin tam anlamıyla bir zıtlık oluşturduğu düşünülmektedir. Antik Yunan’da sayıca az ve homojen olan demosun yerini geniş bir toprak parçası üzerine yayılmış devasa bir yurttaşlar topluluğu almıştır. Ancak birçok demokrasi idealinin ve kavramının köklerinin Antik Yunan’da bulunduğunu da unutmamak gerekmektedir. Antik Yunan’da kapsamı dar, doğrudan bir demokrasi deneyimi vardır ancak yine de yönetim organizasyonunun bu biçimde örgütlenmiş olması günümüz açısından çok önemlidir. Yine de Antik Yunan’daki demokrasi deneyiminin doğrudan olduğu, bugün uygulanmasının imkânsız olduğuna dayanarak bugünün modern temsili demokrasilerinin Antik Yunan demokrasisinin kimi ideallerinden uzaklaşabileceği, uzaklaşması gerektiği de zannedilmemelidir. Temsil mekanizması, yöneticilerin meşruluğunun çok önemli bir temelidir. Bu husus, demokrasinin temel ilkeleri ile daha iyi anlaşılabilir.

Halk egemenliği, demokrasinin başlıca ilkesidir. Demokrasinin bu ilkesinin, “demokrasi” sözcüğünün, çalışmada daha önce belirtilen etimolojik kökleri (demos: halk, kratos: egemenlik/iktidar) düşünüldüğünde önemi kolayca kavranabilecektir. Birçok dönemsel gerekliliklerle, belli evrimler geçirerek günümüzdeki şeklini alan çağdaş demokrasi, şekil itibarıyla, doğrudan demokrasinin uygulama zemininin yok olmasından dolayı yönetimin halkın seçtiği temsilciler vasıtasıyla sürdürüldüğü bir yönetim biçimi olarak ifade edilmektedir. Burada önemli olan nokta ise, halkın kendisini temsil edecek kişileri seçmesinin tam karşılığının halk egemenliği olmadığıdır. Dolayısıyla esas olan, doğrudan ya da dolaylı olarak, halkın egemenlik hakkını kullanmaya devam etmesidir (Çukurçayır, 2002: 18).

Demokrasinin bu ilkesi, demokrasiyi diğer yönetim biçimlerinden net bir çizgi ile ayırması bakımından da önem arz etmektedir. Egemenliğin tek bir kişide ya da bir zümrede toplandığı yönetim biçimleri düşünüldüğünde (Yeşil, 2002: 8), demokrasinin özündeki niteliğinin de halkın egemenliği/halk iktidarı olduğu kavranabilecektir. Bu nedenle ideal demokrasi tam anlamıyla mümkün olmasa da ideale en yakın demokrasinin nasıl mümkün olabileceği düşünülürse, halkın yönetiminde en fazla söz sahibi olduğu, yönetime en fazla müdahil olduğu demokrasiler olduğu anlaşılacaktır.

Öyleyse günümüzde demokrasi idealinin en tepe noktası olarak, halkın her kesiminin yönetimde söz sahibi olabildiği bir mekanizmayı işaret etmek, aslında halk egemenliğinin olabildiğince parlamentoya yansıtılması, yani çağdaş demokrasinin olmazsa olmaz niteliğine kavuşması anlamına gelmektedir.

Halk egemenliğinin yanı sıra eşitlik ilkesi de önemli bir parametredir. Eşitlik ilkesini, yasaların, din, dil, renk, görüş, cinsiyet, yaş gibi konularda herhangi bir fark gözetmeden her insana aynı şekilde uygulanmasını; devletin ise, yurttaş kimliğini her şeyin üzerinde tutarak hizmet sunmasını gaye edinen ilke olarak tanımlamak mümkündür (Öztekin, 2003: 63).

Eşitlik ilkesini, halkın egemenliği ile birbirine eklemleyen nokta ise, tam olarak halk egemenliğinden söz edebilmek için, “halk”ı oluşturan bireyler arasında fark gözetmemenin bir zorunluluk olmasıdır. Bu durumda bireyler arasında gözetilen herhangi bir eşitsizlik, her şeyden önce halk kavramında bir gedik açmak demektir. Çünkü yasal olarak belli bir kesimi kimi haklardan mahrum etmek, hakları konusunda bir mahrumiyet yaşamayan kitleye diğer kitle üzerinde bir egemenlik bahşetmek anlamına gelmektedir. Dolayısıyla halk egemenliği, her kesimin fikrini

söyleyebildiği, taleplerde bulunabildiği ve temsilci seçerek yönetime müdahil olabildiği bir yönetim idealinin gerçekleşmesinin ön koşulu ise, eşitlik ilkesi de bu ön koşulun olmazsa olmaz niteliklerinden birisi olmaktadır.

Öyleyse, eşitlik ilkesinin olmadığı bir yerde tam olarak halk egemenliğinden, halk egemenliğinin olmadığı yerde de demokrasiden söz etmek mümkün gözükmemektedir.

Özgürlük ilkesini demokrasinin üçüncü ilkesi olarak düşünmek mümkündür. Özgürlük, bireysel anlamda, kişinin kendi yaşamının öznesi olması, kendi kendisini yönetmesi şeklinde ifade edilebilir. Bireysel alanın dışına çıkıp, toplumsalı kapsayarak ifade edildiğinde ise, bu tanımı, toplumun yönetiminde özne haline gelmesi/özne olması şeklinde yapmak mümkündür.

Özgürlük ilkesi ile eşitlik ilkesi arasındaki bağ, çağdaş demokrasi açısından düşünüldüğünde üzerinde durulmayı hak etmektedir. Eşitlik ilkesi bölümünde bahsedilen, bireyler arası eşitsizliğin olduğu yerde, daha fazla hakkı elinde bulunduranın, daha az hakkı olan üzerinde bir egemenlik kurmasının kaçınılmaz olduğu ifade edilmiştir. Öyleyse özgürlük ilkesinin sağlanabilmesinin ön koşulu, insanların yurttaş/vatandaş kimliği esasında eşitlenmesinden geçmektedir. Dolayısıyla burada, yöneten ile yönetilen arasında oluşmaya müsait farkın da önüne geçilmiş olunmakta, yönetilen ile yöneten eşit bir konuma indirgenmektedir.

Sonuç itibarıyla, seçme ve seçilme özgürlüğü, parti kurma özgürlüğü ve özgürlüğün kapsamına dahil edilebilecek diğer edimler/kazanımlar, yalnızca bireylerin yönetime müdahil olma araçları değil, aynı zamanda kendi kaderlerini kendilerini tayin edebilmelerinin de bir aracı olarak ortaya çıkmaktadır (Tarhanlı, 1995: 6).

Çoğulculuk ilkesi, bir diğer önemli ilke olarak karşımıza çıkmaktadır. Çoğulculuk ilkesi, çoğunlukçuluk kavramından farklıdır. Çoğulculuk, toplumdaki her rengin, düşüncenin, kimliğin kendisini ifade etmesini işaret ederken; çoğunlukçuluk, bir toplumdaki en baskın kesimin despotizmi anlamına gelmektedir. Dolayısıyla çoğulculuk ilkesi, doğrudan özgürlük ve eşitlik ilkesiyle bağlantılı iken, dolaylı olarak da halk egemenliği ile bağlantılıdır.

Çoğulculuk, bir vatandaşlık kimliği altında toplanmanın ifadesi olarak, her yurttaşın yasalar önünde eşitliğinin, temel hak ve özgürlüklere herkesin sahip olduğunun kabulü ile anlamlı hale gelmektedir. Böylece toplumdaki az sayıda olan ya da çok sayıda olan her kesim, vatandaşlık çatısı altında birleştirilmiş, yani “halk” meydana gelmiştir. Çoğunlukçuluk ise, toplumda hangi grup baskınsa onu ölçüt almak/onun dileklerinin karşılık bulmasını sağlamak anlamını içerisinde ihtiva ettiğinden, baskın taraf olmayan insanlar nezdinde bir hak gaspının yolunu açan kavramdır.

Demokrasinin kelime anlamıyla sınırlı kalarak düşünmek dahi, çoğulculuğun bir demokrasinin olmazsa olmaz ilkesi konumunu kavramak için yeterlidir ve çoğulculuk ilkesi yalnızca temsilde adalet esası ile tam anlamıyla güvence altına alınabilmektedir.

Tüm bu ilkelere ek olarak bir de yasallık ilkesi vardır. Yasallık ilkesi, yasalarla güvence altına almayı işaret ettiğinden dolayı, yalnızca demokrasinin değil birçok alanın temel ilkelerinden birisidir. Halkın egemenliği yalnızca temsilci seçmekten ibaret olmamakla birlikte, yasallık ilkesi, halk egemenliğini seçimlerin ve oy kullanmanın ötesine taşıyan bir aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla hukuk devleti olmak şeklinde somutlaşan bu ilke çağdaş demokrasilerin olmazsa olmaz ilkelere birisidir.

Demokrasinin başlıca ilkelerinin açıklanmalarına ek olarak, Robert Dahl, bir demokrasinin gerçekten bir demokrasi olması için, yani bir demokrasinin varlığından söz edebilmek için, yedi şart belirlemiştir. Yaygın olarak kabul gören bu şartlar şunlardır (Diamond ve Platner, 1995: 72-73):

- Hükümetin, devlet politikası ile ilgili kararları üzerinde, anayasal biçimde seçilmiş organlarda kontrol/denetim yetkisi toplanmalıdır.
- Seçilmiş olan organlar, baskıdan mümkün olduğunca arındırılmış, dürüst, ahlaki bir zeminde ve sıklıkla yapılan seçimlerle göreve gelmelidir.
- Her yetişkinin, hükümetteki seçimle belirlenen organlara pratik olarak seçilme imkânı olmalıdır.
- Her yurttaş, geniş bir içeriğe ve tanıma sahip olan siyasi konularla ilgili, bir ceza alma kaygısı duymaksızın kendisini ifade etme serbestisine sahip olmalıdır.
- Her yurttaşın, yalnızca belli kurumların değil, her alternatif kurumun/mecranın kaynaklarına sorunsuzca ulaşma olanağı olmalıdır.
- Bir önceki maddede sözü edilen şartın tam olarak sağlanabilmesi için, alternatif bilgi ve haber alma kaynakları mevcut bulunmalı ve bu kaynaklar kanunlarla korunmalıdırlar.
- Yetişkin her yurttaşın, organların seçimlerinde söz sahibi olma, yani oy kullanma hakkı olmalıdır.
- Yurttaşların, bağımsız siyasal partilerin, bağımsız kuruluşlar ve organizasyonların şekillendirilmesinde aktif rol alma hakları olmalıdır.

Öyleyse demokrasi, bu şartlar ışığında, bütün vatandaşların sağlıklı bilgi edinme; düşünce, muhalefet özgürlüğü, genel, özgür ve eşit seçim hakkı, oy hakkı vasıtasıyla düzenli olarak yöneticileri belirleme olanağına sahip oldukları bir yönetim biçimi olarak tanımlanabilmektedir (Schmidt, 2002: 21).

Siyasal Katılım ve Seçimler

Sanayileşmeyle toplumda ekonomik iktidarını kuran burjuvazi, siyasal iktidarı da ele geçirme çabasına girişmiştir. Batı'da ortaya çıkan yeni toplumsal sınıfların konumlarının zaman içinde güçlenmesiyle yönetime ortak olma talepleri doğmuştur. Bu talepler halk meclislerinin oluşturulmasını ve de meşru siyasal düzenlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Yurttaşın yönetime katılmasıyla modern siyasetin önemli bir parçasını oluşturan temsili demokrasinin temelleri atılmıştır. 20. yüzyılda İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile seçme ve seçilme hakkı herkese tanınmış ve herkesin temsilciler aracılığıyla ülkenin yönetimine katılabileceğine vurgu yapılmıştır. Bu özgürlük 'genel ve eşit oy' ilkesinin yaygınlaşmasıyla anlam kazanmıştır. Böylece yönetime katılma konusunda cinsiyet ayrımına dayanan eşitsizlikler de ortadan kaldırılmıştır (Kaya, 2013: 39-40).

Siyasal katılımın ne olduğu ile ilgili farklı tanımlamalar ve ifadeler mevcuttur. Özbudun, siyasal katılımı, devlet organlarının personellerini ya da bu personellerin aldıkları kararları etkileme amacıyla, yurttaşların kendileri veya başkaları tarafından tasarlanmış, yasal ya da yasal olmayan, başarılı ya da başarısız eylem girişimleri şeklinde tanımlamıştır (Özbudun, 1975: 4).

Kışlalı ise, devletin farklı düzeylerdeki kararlarını ve uygulamalarını vatandaşların etkileme eylemleri şeklinde ifade etmiştir. Buna ek olarak, siyasal katılım ne kadar yaygın ve etkin ise, çağdaş demokrasilerin gelişmişliğinden de o ölçüde söz edilebileceğinin altını çizmiştir (Kışlalı, 1993: 186). Yani, nitelikli siyasal katılım, çağdaş demokrasilerin gelişmişlikleri ile ilgili başat bir ölçüt olma sıfatı taşımaktadır.

Huntington, klasik devlet anlayışının modern devlet anlayışına evrilmesi şeklinde tanımlamıştır siyasal katılmayı. Huntington'a göre, halk siyasete katılmayı bir hak olarak kabul etmiş ve siyasi faaliyetlerin içinde olarak siyasetin kendisi ile karşılıklı etkileşime girmiş ise, klasik devlet anlayışından modern devlet anlayışına doğru bir geçiş söz konusudur (Huntington, 1975: 32).

Siyasal sistemlerin, bağlı oldukları beşerî ve siyasi ilişkiler ile bu ilişkileri belli bir meşruiyet düzleminde yürütebilmelerini sağlayan değerleri vardır. Siyasal sistemler, hem bu meşruiyet niteliğinin dayandığı hakları korumak hem de bu haklara bağlılığı sağlamak adına bir "katılma mekanizması" üretmek ve buna dayanmak mecburiyetindedirler. Katılma olgusunu içerip içermedikleri, farklı toplumsal ve siyasal modeller arasındaki farka işaret etmemektedir; bu farkın sebebi, söz konusu toplumdaki siyasal kaynak ve değer dağılımındaki adalet veya adaletsizlikten ileri gelmektedir (Dahl, 1963: 15, 24).

Eğer siyasal kaynak dağılımı ile ilgili bir adaletsizlikten söz ediliyorsa, yani bu durum bir veri olarak kabul edilmiş ise, bu noktada siyasal sisteme kimi görevler düştüğü de kabul edilmiş demektir. Çünkü siyasal sistemin başlıca işlevi, kaynakların dağılımının denetlenmesi ve talep edilen kaynakların hangi norm ve yasalar ile ne şekilde dağılacığına dair bir yapı oluşturmasıdır (Apter, 1968: 13). Dolayısıyla, bir siyasal sistemde, kaynak ve değerlerin dağılımında üstten alta doğru emredici bir dağılım grafiği çizen (Easton, 1957: 47); karşılığında da alttan üste doğru, söz konusu emrediciliğin sınırları içerisinde, sistemin belirlediği değerler ve tanımladığı süreçler çerçevesinde toplumun taleplerine cevap veren bir mekanizma meydana gelmektedir.

Dolayısıyla katılım, yalnızca seçimlerden ibaret olmamakla birlikte, seçimleri de içine alan ancak aynı zamanda seçimlerin ötesine de geçen bir kavramdır (Tanör, 1997: 88). Öyleyse katılma kavramı, sistemin, değerlerini topluma entegre ettiği; bireylerin de talepleri ile sistemi şekillendirdikleri bir mekanizmadır. Fakat kaynak-değer dağılımında adaletsiz/eşitsiz bir durum söz konusu ise, sistem ile toplum/birey arasındaki etkileşimin biçimi ve koşulları da yine mevcut egemen tarafından belirlenmek durumunda kalacaktır. Başka bir ifade ile, siyasal katılımın yaygınlık kazanması ve etkin şekilde gerçekleştirilebilmesi için, her şeyden önce insanların bilgi sahibi olabilmeleri, yani bilgiye erişebilmeleri gerekir. Diğer yandan bireylerin bilgiye erişmeleri ve bilgi sahibi olmaları da yeterli değildir. Buna ek olarak bir ifade ve düşünce serbestisi ile fikirlerin yayılma özgürlüğünün olması gerekmektedir. Bunların tam olarak gerçekleşmediği sistemlerde, birey/toplum, aslında belirleyen değil, belirlenen bir konuma yerleşmektedir. Dolayısıyla böyle bir durumda siyasal katılımdan söz etmek pek mümkün gözükmemektedir.

Bu noktadan hareketle, genel seçim ve oy hakkı ile sınırlı olan siyasal katılım, demokrasiyle siyasal katılım arasında bir özdeşlik kurulmasına yol açmaktadır. Halk, yalnızca, kendisini kimin yöneteceğini seçmekle sınırlandırılmakta ve halktan gerisine karışmaması örtük olarak talep edilmektedir. Bu durum da şüphesiz ki çağdaş demokrasi anlayışına uymamaktadır (Kışlalı, 1993: 187).

Siyasal katılım, biçimlerine ve türlerine göre kimi sınıflara ayrılmaktadır. Kısaca bunları belirtmek gerekirse;

Aktif ve pasif katılma: Toplumdaki kimi bireyler, diğer kişilere göre siyasal mekanizmanın işleyişine/işleme biçimine daha fazla müdahil olmaktadır. Kimi bireyler ise, diğer kişilere oranla daha pasif kalmayı tercih edebilmektedirler. Öte yandan, söz konusu pasif katılımcılar, siyaset mekanizmasının gerçekleştirdiği pratikler kendisini doğrudan ilgilendirmeye başladığında aktif duruma geçebilmektedirler.

Açık-gizli katılma: Bireylerin siyasal yaşama müdahil olmak adına giriştikleri eylemlerin kimi zaman kamuoyu içerisinde açıkça gerçekleşmesi; kimi zaman ise kişilere özgü olarak gizlilik taşımasını ifade etmektedir.

Zorunlu-bağımsız katılma: Vergi vermek bir zorunlu siyasal katılım örneğidir. Siyasal mekanizmaya müdahale etme amacıyla girilen kimi eylemler ise bireylerin kendi kendilerine aldıkları kararın bir sonucu olarak, bağımsız bir biçimde gerçekleştirilmektedir.

Sürekli katılma ve süreksiz katılma: Oy vermek gibi eylemler, sistemin sürekliliğini sağlayan, sürekli katılıma bir örnektir. Yaşanan muhit ile ilgili bir talebin dile getirilmesi şeklinde gerçekleşen katılım ise süreksiz katılıma bir örnek teşkil etmektedir.

Açıklayıcı-araçsal katılma: Siyasal katılımın niteliği ile ilgili bireylerin eylemlerini ifade etmektedir. Birey, örneğin, iş bulmak gibi bir amaç ile herhangi bir parti bünyesine katılarak siyaset mekanizmasına müdahil olmuş ise orada araçsal bir katılım söz konusudur. Birey, kendi kaderini kendi tayin etmek adına siyaset mekanizmasına müdahil olmuş ise, örneğin oy kullanmak, o noktada siyasal katılımını kendisi için anlamlı bir hale getirmiş demektir.

Sözlü-sözsüz katılma: Bireylerin sözel olarak siyasete müdahale etmeleri, bir oturuma katılmak ya da bir siyasi tartışmada bulunmak vb. sözlü katılım örneğidir. Yürüyüş düzenlemek, gösteri yapmak gibi eylemler ise sözsüz katılıma birer örnektir.

Sosyal-sosyal olmayan katılma: Siyasal katılımın bir gruba dahil olarak ya da bir grubu örgütleyerek gerçekleştirilmesi, örneğin bir miting, sosyal katılımıdır. Kişinin tek başına kalkıştığı eylem ise, her ne kadar sosyal etkilere gebe olsa da, örneğin Cumhurbaşkanına mektup yazmak, sosyal olmayan katılımıdır (Çam, 2005: 173).

Katılımın ne şekillerde gerçekleştiğinin açıklanmasının ardından, Sartori'nin, siyasal katılım ile ilgili olarak şu tanımı bu noktada önem kazanmaktadır: "Kişinin kendi başına, kendi hareketleriyle, bilerek isteyerek yaptığı bir eylem." Bu tanımlama da göstermektedir ki, katılma, bireylerin yalnızca bir olaya karışmış olmaları ya da kendilerini bir olayın içinde bulmaları gibi, kişiyi bilinci olmayan nesne konumuna indirgeyen bir niteliğe sahip değildir (Sartori, 1993: 365).

Sonuç itibarıyla, katılımın, bireylerin bile isteye yönetime müdahil olmaları ve böylece siyasal bir özne konumuna erişmeleri anlamına gelmesi, ancak bireylerin bilgili, ilgili, istekli olmaları ve bir sorumluluk duygusuyla hareket etmeleriyle mümkündür. Bu durumda siyasal katılım için, bireylere siyasal özne olmayı vaat eden bir değer tanımlaması yapmak yanlış olmayacaktır.

Temsili demokrasinin, siyasal mekanizmayı salt otorite mekanizmasına dönüşmekten alıkoyan niteliği, siyasal katılım mefhumu ile somutluk kazanmaktadır. Yani siyasal katılım, otoriter rejim ile çağdaş demokrasi arasında bir set işlevi görmektedir. Dolayısıyla nitelikli siyasal katılımın, yani yaygın ve etkin bir siyasal katılımın önemi ve değeri bu noktada açıkça ortaya çıkmaktadır. Öte yandan, siyasal katılımın yalnızca oy verme ve genel seçimle sınırlı olmadığı, buradan hareketle demokrasi ile genel seçim ve oy verme arasında bir özdeşlik kurulmaması gerektiği; böyle bir özdeşliğin her şeyden önce temsili demokrasiye, yani çağdaş demokrasi anlayışına, uymadığı da açıkça kavuşmaktadır.

Siyasal katılımıla kastedilen şey, herhangi bir düzeydeki hükümetin, yönetim organizasyonunun veya liderin verdiği ve vereceği kararların yasal olsun olmasın çeşitli metodlarla etkilenmesi çabasıdır (Weiner, 1997:164). Öz itibarıyla, nitelikli siyasal katılım gerçekleşme zemini bulunmuyorsa, orada çağdaş demokrasiden söz etmek de pek mümkün gözükmemektedir. Genel seçim ve oy hakkının ötesine

geçmeyen bir siyasal katılım, halka bir tercih hakkı sunmakta fakat yaptığı tercihi denetlemekten, siyasete müdahil olmaktan onu alıkoymaktadır. Bu durumda siyaset mekanizmasının nasıl işletileceği, halkın kendisini temsil etmesi için seçtiği kişilerin kişisel ahlaklarına indirgenmiş olmaktadır.

Demokrasiyi oy verme ve genel seçimler ile sınırlandırmak, aynı zamanda siyasete müdahil olmaya, yani nitelikli siyasal katılıma, bir maliyet atfetmek anlamına da gelebilmektedir. Halkın, kendi kaderini tayin etme talebi karşısına bir bedel koymak ise, temsili demokrasi anlayışının vaat ettiği tüm haklara ambargo uygulamaktan farksız olmamaktadır. Dolayısıyla nitelikli siyasal katılım ile çağdaş demokrasi birbirinden ayrı düşünülemez iki kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

Seçimlerin Anlamı

Seçim kavramından söz edebilmek için öncelikle ortada bir tercih hakkının var olduğunu kabul etmek gerekmektedir. Tercih hakkının kazanılması, seçimden önce gelmektedir. Yani bir kişi ya da kişiler ancak ve ancak bir tercih hakları olursa seçim yapabilmektedirler. Öyleyse seçimlerin anlamı ile ilgili bir tartışma yürütürken üstünde durulacak çıkış noktası: tercih kavramı, tercih hakkı ve bunların ne anlama geldiklerinin felsefi bir düzlemde incelenmesi olmalıdır.

Tercih, basitçe, kişinin istencine bağlı olarak bir şeyi başka bir şeye yeğlemesi olarak tanımlanabilir. Burada önemli olan nokta, kişinin gerçekten bir tercih yaptığından söz edebilmek için, o kişinin söz konusu kararı hür iradesiyle alması gerekliliğidir. Kişiyi bir seçeneğe iten sebep, bir başkasının ya da toplumun, şartların baskısı değil, bizzat kendi bilinci olmalıdır. Ancak o zaman tam anlamıyla bir tercihten söz etmek mümkündür.

İnsanı beşerî bir canlı yapan şeylerin başında, onun bilinci gelmektedir. Gordon Childe (2009: 26-29), insanı insan yapan şeyin hayvandan farklı olarak içgüdüyle ya da sadece örnekle değil de dil sayesinde öğütle de hareket etmesi olduğunu ifade etmektedir. İçgüdü haricindeki tüm bu öğrenme ve tatbik etme süreci insanın bilinci ile insan olduğunu göstermektedir. Ayrıca insan, bilinçli olarak bir karar alıp, kararını pratiğe döktüğünde, yani emek sarf ettiğinde bir iş üretmiş olmaktadır (Cangızbay, 2011: 33). Sözelimi, tarlasına bir şey ekme ile bir sandalye yapmak seçeneklerinden birisinde karar kıldığında, bir seçeneği elemiş olmasını anlamlı hale getirmiş olmaktadır. Örnekten yola çıkarak açıklamak gerekirse, sandalye yapmayı tercih eden bir insan, tarlasına bir şeyler ekmemesini anlamlı hale getirmiş olmaktadır; çünkü sandalye yapmayı tercih ederek, tarlasına bir şeyler ekmemesinin karşılığını üretmiş olmaktadır. Elbette burada bilinçli bir tercihten söz edilmektedir. Dolayısıyla tercih, her şeyden önce insanın eylemleri özelinde kendisine has bir anlam üretmesi anlamına gelmektedir.

Seçim, ortada yalnızca bir tercih hakkı varsa var olabilen eylemdir. Nitekim Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 1 No'lu Ek Protokolü'nün Serbest Seçim Hakkı başlıklı üçüncü maddesinde kanaatlerin özgürce açıklanmasına vurgu yapılmaktadır (Ünal, 2001: 327). Bu vurgu, tercihin zemini açısından önemlidir. En az iki seçeneğin ve özgür tercih hakkının olduğu yerde bir seçimden söz edilebilecektir. Bu durumda seçimin, özgür tercih hakkının, tercihin ya da tercih etme eyleminin anlamından bağımsız bir anlamı olduğu düşünülememektedir. Çünkü bu iki kavram birbirlerinin varlık zeminini oluşturmaları açısından iç içedir.

Monarşilerde, hükümdar olabilmek için herhangi bir usul ve kanuna gerek olmadığı gibi aranan tek koşul bir aileye mensup olmaktır. Başka bir deyişle, devletin başına, aile içerisinde kim güçlü ve yetkinlik anlamında önde ise yine aile tarafından o getirilmiştir. Bununla birlikte, Osmanlı İmparatorluğu'nda olduğu gibi diğer aile fertleri, ülkenin çeşitli bölgelerinde valilik görevini yürüterek devlet yönetimine

müdahil olmuşlardır (Uzunçarşılı, 1970: 133). Anlaşılacağı üzere bu yönetim biçiminde, tüm iktidar belli bir zümrenin elinde zimmetli sayılmıştır.

Bu sistemlerde açığa çıkan şey, halkı oluşturan bireylerin, birey kimliklerinin olmaması, canlı bir organizma olmanın ötesine geçemeyip, birilerine tabi olmaları, yani yurttaş değil, tebaa olmalarıdır.

Artun Ünsal'ın tebaa – yurttaş ayrımını özetleyen şu alıntısı ile daha açık şekilde ifade etmek gerekirse (Ünsal, 1998: 4);

“...siyasal açıdan, uyruk kavramı, eskinin “tebaa”sı gibi, bireyi devletle ilişkilerinde pasif bir konumda bırakan anlayışa daha yakındır. “Yurttaş” ise, sadece devlete karşı ödevlerinin değil, haklarının da bilincinde olarak, siyasal yaşama etkin bir biçimde katılabilen aktif bireyi tanımlar.”

Dolayısıyla bu durum insan onuru ve insanı beşerî bir varlık yapan hiçbir unsur ile bağdaşmamaktadır. Çünkü bir canlı ya da cansız varlık siyaset mekanizması için ne ise, bireyler de o varlıklarla aynı konumda yer almaktadır. Net şekilde bir kişinin ya da bir zümrenin veya bir simgenin herkes üzerinde mutlak tahakkümü ve dolayısıyla belirleyiciliği söz konusudur. Seçimlerin olmadığı ya da yalnızca bir prosedür olarak uygulandığı yönetim, kişilere bir tercih hakkı tanımayan ve bu nedenle bireyi bir eşyadan farksız konuma iten bir yönetimdir. Hiçbir şekilde insanın beşerî kimliğiyle bağdaşmamaktadır. Modern anlamda demokrasi, herkesin yönetime serbest bir şekilde katılmasını sağlayan, yani kimseyi dışarıda bırakmayan ve insan onurunun korunmasına vurgu yapan bir yönetim şeklidir (Cohen, 1971: 251). Artık demokrasi doğrudan doğruya insan onuruyla bağlantılı bir yönetim şekli olarak karşımıza çıkmaktadır.

Seçimlerin anlamı, insanı canlı bir varlık olmanın ötesine taşıyan, onu bir birey ve yurttaş yapan, insana kendi kaderini kendi tayin etme hakkını vererek onu kendi yaşantısında özne konumuna yükselten nitelikleri vaat etmesinde aranmalıdır. Seçimler, yönetim mekanizmasının aldığı ve uyguladığı kararlar hakkında söz sahibi olunmadığı için bir nevi kul/köle hukukunun bertaraf edilmesi ve insanların yönetime müdahil edilmeleri anlamına gelmektedir. Bir yığını, halk yapan nitelik; o toplulukta yaşayan her kişinin o topluluğun kuralları, amaçları, değerleri, hedefleri gibi konularda söz sahibi olmasıdır. Bu açıdan bakıldığında seçimlerin mahiyetinin ve kapladıkları alanın yoğunluğunun tasviri kolaylaşmakta ve böylece seçimlerinin anlamının önemi de ortaya çıkmış olmaktadır.

Ancak seçimleri ve çağdaş demokrasi söz konusu olduğunda göz önünde bulundurulması gereken tüm unsurları kapsayan ve onları anlamlı hale getiren kavram ise özgürlük kavramıdır. Bir tercihin, tercih; buradan hareketle bir seçimin de seçim olabilmesi için öncelikle hür iradenin, yani özgürlüğün güvence altında olması gerekmektedir.

Özgürlük kavramının, TDK sözlüğündeki tanımı şu şekildedir (<https://tdk.gov.tr>):

“Herhangi bir kısıtlamaya, zorlamaya bağlı olmaksızın düşünme veya davranma, herhangi bir şarta bağlı olmama durumu, serbestî”

Yani özgürlük, kişinin kendi kendisini yönetmesi, istenci doğrultusunda hareket ederek kendi kaderini kendisinin tayin etmesi ve bütün sorumlulukları üstlenmesi anlamına gelmektedir. Öte yandan özgürlük ile ilgili olarak temel bir ayrımı ortaya koymak, çalışmanın perspektifi açısından önem arz etmektedir:

Özgür irade, tercihleri ve seçimleri anlamlı hale getiren bir yapı taşıırken; seçimler ve tercih hakkı kavramları da özgürlüğün üretilmesine zemin hazırlamaktadırlar. Bu

durumda çağdaş demokrasinin üç sacayağı olan özgürlük, tercih ve seçim ön plana çıkmaktadır.

Herhangi bir ülkenin yönetimi ile ilgili tartışma yaparken, o ülkenin demokratik bir siyasal sisteminin olup olmadığı hususunda, her bir yurttaşın bir oy hakkına sahip olduğu genel oy hakkı ve bu oy hakkını anlamlı hâle getiren seçimlerle egemenliğin halka ait olması, halk egemenliğini mümkün kılan seçimlerin bir anlamının olması için de en az iki büyük parti ile belli aralıklarla yapılan dürüst seçimlerde bu partilerin adaylarının ve programlarının halkın önüne getirilmesi kıstasları ilk aranan kıstasların başında gelmektedir (Tunç, 1999: 140). Tüm bu hususlar, aşağıda açacağımız üzere seçimlerin özgürlük ile olan bağlantısını yakalamamıza olanak sağlamaktadır.

Seçimler, özellikle siyasal iktidar ve yönetim mekanizması özelinde oldukça büyük önem taşıyan meşruiyet sorununun bir çözümü olma niteliği de taşımakta, yönetim kademesinin hangi gerekçe ile yönetim kademesinde bulunduğu sorusuna rasyonel bir karşılık üretmektedir. Seçimler, siyasal iktidarların varlıklarını yasal bir zemine dayandırmalarının anahtar işlevi görmektedir. Yönetenlerin belli bir meşruluk zeminin olması ve onları sınırlayan belli bir yasal çerçevenin varlığı ve bunun önemli bir gerekçesinin seçimler olması, seçimler ile özgürlük arasındaki bağlantılardan birisine karşılık gelmektedir.

Demokrasilerde seçimlerin bazı işlevleri vardır. İlk olarak seçimlerin temsil işlevinden söz etmek gerekir. Seçimler, halkın özgür bir ortamda oy kullanarak parlamentoya kendilerini temsil etmesini istedikleri üyeleri göndermesini sağlamaktadır. Seçimler, demokratik katılım işlevi de görmektedir. Halk, seçim süreçlerinde siyasal partilerin kendilerine sunduğu programlar, adaylar arasında bir tercihte bulunarak, bir siyasal partinin programını benimseyerek, daha sonra oylarıyla sürecin sonucunu tayin ederek bir demokratik katılım sergilemekte, yönetimde söz sahibi olmaktadır. Böylece siyasal iktidara bir meşruiyet de kazandırmış olmaktadır.

Seçimler, genel seçim, ara seçim ve yerel seçim şeklinde türlere ayrılmaktadır. Genel seçimler, halkın kendisini temsil edecek üyeleri (milletvekillerini) hür iradesi ile belirlediği, dolayısıyla ülke genelini kapsayan seçimlerdir. Ara seçimler, seçim dönemi içerisinde yönetim kademesinde kimi nedenlerden ötürü meydana gelen boşluklar (ölüm, istifa vb.) sebebiyle ve o kademelerin tekrar doldurulmaları amacıyla yapılan seçimlerdir. Yerel seçimler ise, yerel yönetim mekanizmalarının, karar organlarının belirlenmesi amacıyla yapılan seçimlerdir.

Demokrasinin özgürlükle bağlantılı olduğu gerek savunucuları gerekse onu eleştirenler tarafından uzun yıllar önce kabul edilmiştir. Belli haklar, özgürlükler ve fırsatlar demokratik sürecin vazgeçilmez öğeleridir. Bunlar, ifade özgürlüğü, siyasal örgütlenme, muhalefet, âdil ve serbest seçimler ve benzeri hakları içermektedir. Demokratik sürecin doğası gereği, bir siyasal kültür ve o süreçle birleşmiş daha geniş bir kişisel özgürlük alanıyla birlikte var olması gereken hakların bir sonucu olarak demokrasi, başka herhangi bir rejim türünün vaat edebileceğinden daha kapsamlı bir kişisel özgürlük alanını sağlama eğilimine sahip bulunmaktadır (Dahl, 1993: 110-111).

Dahl'in Mill'den aktardığına göre Temsili Yönetim Üzerine Düşünceler adlı eserinde John Stuart Mill demokrasinin yurttaşlar üzerindeki etkisi için siyasal yaşama aktif katılımı sağlaması açısından demokrasinin, başka hiçbir rejimin yapamayacağı şekilde bağımsızlık, kendine güvenme ve kamusal bir ruha sahip olmayı geliştirdiğini söylemiştir. İnsanlar, kendi hak ve çıkarlarını, devletten ve devleti etkileyen veya denetimlerinde tutanlardan gelebilecek suistimallere karşı, ancak devlet işlerinin

belirlenmesine bütünüyle katılabildikleri takdirde koruyabileceklerdir (Dahl, 1993: 115-117).

Montesquie özgürlüğü 'hak' kavramı çerçevesinde tanımlayan düşünürlerden biridir. Ona göre özgürlük, 'kanunların müsaade ettiği şeyleri yapma hakkıdır; bir vatandaş kanunların yasak ettiği şeyleri yapsaydı özgür sayılmazdı. Çünkü öteki vatandaşların da aynı yetkiyi kullanmaya hakkı olurdu' (Montesquie,1998: 233). Ancak katılım anlamındaki bir bireycilik, herkesin kullanmaya hakkı olduğu bir duruma işaret etmektedir ve bu açıdan da demokrasi ile özgürlük arasında da bir bağlantı kurmamız mümkün hâle gelmektedir. Çünkü Batı toplumlarında özgürlük alanlarının genişlemesi, ortaya çıkan yeni toplumsal sınıfların talepleri sonucunda mümkün olmuştur. Bu sınıflar iktidar karşısında bireyciliği savunmuş, bireyin özgürlüğünü sağlayacak siyasal bir yapılanma üzerinde etkili olacak olan hukuksal düzenlemeleri (meşruti monarşi) talep etmişlerdir. Bu baskılar sonucunda yeni özgürlük alanları 1789 Fransız Devrimi ve ardından yayımlanan İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi aracılığıyla iktidar tarafından tanınmıştır (Kaya, 2013: 25).

1789 Fransız Devrimiyle devrilen monarşinin yerini yurttaşların egemen olduğu ulus-devlet yapıları almaya başlamıştır. İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi'nin 3. Maddesinde "Egemenliğin özü esas olarak ulustadır. Hiçbir kuruluş, hiçbir kimse açıkça ulustan kaynaklanmayan bir iktidarı kullanamaz" (Aktan ve Vural, 2003: 99) ibaresi ile yurttaş egemenliğine geçiş işaret edilmiştir. Bildirinin 6. Maddesinde "Yurttaşların bizzat ya da temsilcileri aracılığıyla yasanın yapılmasına katılma hakları vardır" denilerek egemenliğe geçiş biçimi vurgulanmıştır (Aktan ve Vural, 2003: 100). Fransız Devrimi böylelikle özgürlük anlayışına hukuksal bir boyut kazandırmış ve temel özgürlüklerin tamamlayıcısı olarak siyasal özgürlükler ortaya çıkmıştır.

Seçme ve seçilme, oy verme ve siyasal parti kurma özgürlükleri, siyasal özgürlükler arasında sayılmaktadır. Bu özgürlükler bireylerin kamusal yaşama katılmasının hukuksal meşruiyetini sağlama rolüne sahiptir. Seçme ve seçilme özgürlüğü, yurttaşların kamusal alanda aktif yer alma taleplerini ve yönetime katılmalarını işaret eden demokrasi düşüncesi ve onun uygulamasıyla yakından ilişkilidir (Kaya, 2013: 38).

1830'lu yıllarda İngiltere'de "Chartist Hareket" ya da "Chartizm" olarak ifade edilen bir doktrin ortaya çıkmıştır. Bu doktrinın kazanımları, seçim olgusunun, dolayısıyla demokrasi ve temsil mefhumu gibi kavramların incelenmesi açısından önem arz etmektedir. Chartist Hareket başlıca şu konuların öncülüğünü yapmıştır:

- Oy hakkı,
- Gizli oy – açık sayım ilkesi,
- Parlamenterlere maaş bağlanması,
- Seçim bölgelerinin eşitlik esasına göre düzenlenmesi,
- Milletvekili seçilebilmek için ön koşul olan belli bir miktar malvarlığına sahip olma koşulunun sonlandırılması.

Chartist Hareket'in yukarıda sayılan demokratik talepleri, günümüzde gerçekleşen modern sosyal demokrasinin yapı taşları olmuşlar, demokrasinin gelişim sürecinde önemli bir referans noktası işlevi görüşlerdir (Çam, 1990: 482-483). Bu hareketin ve yukarıda bahsedilen diğer önemli süreçlerin etkisiyle ortaya çıkmış olan seçme ve seçilmeye dair hakların doğrudan doğruya birer özgürlük olarak değerlendirilebileceğini ifade etmeliyiz. Her bir hak, kişinin birey olarak dikkate alınma ve etkide bulunma düzeyini artırabileceği bir zeminin kurumsallaşması anlamına gelmektedir.

Sonuç

Önceleri genel oyun kabul görmediği demokratik olmayan seçim geleneğinin yerini günümüzde serbest, eşit, gizli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına dayandırılan, tarafsızlığına güvenilen kurumların gözetim ve denetimi altında yapılan seçimler almıştır. Çağdaş toplumlarda demokrasiyi gerçekleştirebilmenin ilk koşulu özgür ve adil seçimlerle seçmenlerin belli bir süreliğine devleti yönetmeye aday olanları belirleme hakkına sahip olmasıdır.

Tüm demokratik ülkeler yöneticilerini seçmek için çeşitli seçim yasaları çıkarmışlarsa da bunların hangisinin daha iyi olacağına karar verebilmek için söz konusu ülkenin tarihine, siyasi kültürüne ve kuruluş felsefesine bakmak gerekmektedir.

Tarihi süreçte toplumların sosyal gelişmişlik düzeyleri ile egemen olan siyasal değerlere bağlı biçimde siyasal iktidarı elde etme ve bu iktidara yasal bir zemin kazandırma yöntemleri şekil değiştirmiştir. Bir yönetim mekanizmasının, yani siyasal iktidarın, güçlü ve süreklilik arz eden bir yapıda olması için, yönetilenler nezdinde bu siyasal iktidar sahiplerinin az da olsa kabul görmeleri gerekmektedir. Dolayısıyla egemenliğin halka dayandırıldığı ve bu şekilde meşrûlaştırıldığı demokratik rejimlerde, yönetilenlerin yönetim kademesindekileri onaylamaları, diğer yönetim biçimlerine kıyasla daha çok önem arz etmektedir. Doğrudan demokrasi uygulamasının, ülkelerin büyümesi ve ülke nüfuslarının artması sonucunda imkânsız hale gelmesi, halk iktidarının, halkın seçtiği temsilcilere devredilerek tecelli ettirilmesine neden olmuştur. Bu bağlamda, bir demokrasiyi demokrasi yapan başat unsurlardan birisi olan seçimler, demokratik bir rejimin vazgeçilemez esası olarak karşımıza çıkmaktadır (Çam, 2005: 439).

Dolayısıyla siyasal katılımın, seçimlerin ve oy hakkının ötesinde bir mahiyeti vardır. Seçimlerden ibaret bir siyasal katılımın çağdaş demokrasiyle bağdaşmıyor olması, seçimlerin demokrasilerdeki yoğunluğunun az olduğu anlamına gelmemektedir. Salt seçimlerden müteşekkil bir demokrasi tartışmalı hale gelir fakat seçimlerin olmadığı bir yönetim anlayışı söz konusu olduğunda demokrasi kavramı toptan kenara atılmış demektir. Bu nedenle demokratik bir yönetim, seçimlerin varlığıyla/uygulanmasıyla mümkündür.

KAYNAKÇA

- Ağaoğulları, M. A. (1989). "Fransız Devrimi'nde Birey-Devlet İlişkisi (1789-1794)". *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 44(3), 95-228.
- Aktan, C. C. ve Vural, İ. Y. (2003). *Özgürlük bildirgeleri*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Apter, D. (1968). *Some Conceptual Approaches to the Study of Modernization*, New Jersey: Englewood Cliffs, Prentice-Hall, Inc.
- Aristoteles, (2000). *Politika*. (Çev: M. Tunçay). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Beriş, H. E. (2009). *Teoride ve pratikte demokrasi*. (Ed: T. Erdem). Feodaliteden Küreselleşmeye, Ankara: Lotus Yayınları.
- Cangızbay, K. (2011). "Sosyoloji Mi – Toplum Bilim Mi?", *Sosyolojiler Değil Sosyoloji*, Dördüncü Basım, Ankara: Ütopya Yayınevi, s. 21-41.
- Cohen, C. (1971). *Democracy*, North Carolina: University of Georgia Press.
- Çam, E. (2005). *Siyaset Bilimine Giriş*. İstanbul: Der Yayınları.
- Çukurçayır, M., A. (2002). *Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi Küreselleşme Sürecinde Yurttaş, Yönetim, Siyaset*, 2. Baskı, Konya: Çizgi Kitabevi.
- Dahl, R. A. (1993). *Demokrasi ve eleştirileri*. (Çev: Levent Köker). Ankara: Yetkin Basımevi.
- Diamond, L. and Plattner, M., F. (1995). *Demokrasinin Küresel Yükselişi*, Çeviri: Türk Demokrasi Vakfı, içinde: Mark F. Plattner, "Demokrasi Anı", Ankara: Yetkin Yayınları.

- Easton, D. (1957). "An Approach to the Analysis of Political Systems", *World Politics*, C. 9, S.3.
- Eroğul, C. (2015). *Siyasal katılma, siyaset bilimi*. (Ed: G. Atılğan, A. Aytekin). İstanbul: Yordam Kitap.
- Göze, A. (2009). *Siyasal düşünceler ve yönetimler*. İstanbul: Beta Basım Yayım.
- Huntington, S. P. (1975). *Political Order in Changing Societies*, Yale University.
- İnternet:http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.593ea29ead2c38.93455635, adresinden 1 Haziran 2017 tarihinde alınmıştır.
- Kaya, G. (2013). *Toplumsal değişme sürecinde siyaset ve özgürlükler (CHP ve AP üzerine bir inceleme)*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Kışlalı, A. T. (1993). *Siyasal Çatışma ve Uzlaşma*, 2. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi,
- Mayo, H. B. (1960). *Demokratik teoriye giriş*. (Çev: E. Kongar). Ankara: Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları.
- Montesquie (1998). *Kanunların ruhu üzerine 1*. (Çev: F. Baldaş). İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Newton, K. ve Deth, J. W. V. (2014). *Karşılaştırmalı siyasetin temelleri*. (Çev: E. Saraçoğlu). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Özbudun, E. (1975). *Türkiye'de Sosyal Değişme ve Siyasal Katılma*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Sevinç Matbaası.
- Öztekin, A. (2003). *Siyaset Bilimine Giriş*, 4. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Sartori, G. (1993) *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*, Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yayını.
- Sartori, G. (1997). *Karşılaştırmalı anayasa mühendisliği*. (Çev: E. Özbudun). Ankara: Yetkin Yayınları.
- Schmidt, A. G. (2002). *Demokrasi Kuramlarına Giriş*, Çev: M. Emin, Köktaş, 2. Baskı, Ankara: Vadi Yayınları.
- Tanör, B. (1997). "Türkiye'de Demokratikleşme Perspektifleri", İstanbul: *TÜSİAD Raporu*.
- Tarhanlı, T. (1995). "Kaderini Tayin Etmek Kimlerin Hakkı?", *Türkiye'de Demokrasi, Türkiye'nin Sorunları Dizisi - 17*, İstanbul: Yeni Yüzyıl Kitaplığı.
- Tunç, H. (1999). *Anayasa Hukukuna Giriş*.Ankara: Nobel Yayınları.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1970) Osmanlı Devleti teşkilatına Medhal. Ankara: TTK
- Ünal, Ş. (2001). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (İnsan Haklarının Uluslararası İlkeleri)*. Ankara: TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu.
- Ünsal, A. (1998). *75 Yılda Tebaa'dan Yurttaş'a Doğru*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Weiner, M. (1971). "Political Participation: Crisis of the political Process", *Crises and Sequences in Political Development* (Ed. By. Leonard Binder, Sidney Verba, James S. Coleman), New Jersey: Princeton University Press.
- Yayla, A. (2014). *Karşılaştırmalı siyasal sistemler*. Ankara: Adres Yayınları.
- Yeşil, R. (2002). *Okul ve Ailede İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi*, Ankara: Nobel Yayınları.